

ETİKETLERİN ÖTESİNDE: TIP VE PSİKOLOJİ ÖĞRENCİLERİNDE OTİZM VE NÖROÇEŞİTLİLİK FARKINDALIĞI, TUTUMLAR VE DAMGALAMA

Banu Kaymak¹, Rahime Duygu Temeltürk², Merve Çıkkılı Uytun², Yağmur Özgür Karabıyıkoglu¹, Sıla Kutlar Kapıcı³, Rabia Eniş⁴, Nilüfer Yıldız Kısmet⁵, Didem Behice Öztop²

¹Ankara Bilkent Şehir Hastanesi

²Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı

³İstanbul Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi

⁴Niğde Ömer Halis Demir Eğitim ve Araştırma Hastanesi

⁵Sincan Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Giriş: Nöroçeşitlilik kavramı, otizm spektrum bozukluğu başta olmak üzere nörogelişimsel farklılıkları insan çeşitliliğinin bir parçası olarak ele alan bir yaklaşım sunar. Bu araştırma, Türkiye'deki tıp ve psikoloji öğrencilerinde bu kavrama aşinalığın, otizm algısı ve damgalayıcı tutumlarla ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır.

Yöntemler: 20 üniversiteden 357 tıp ve 374 psikoloji öğrencisi olmak üzere toplam 731 lisans öğrencisi çalışmaya dahil edildi. Katılımcılar, Sosyodemografik Form, Otizm Spektrum Anketi Türkçe Formu (AQ-TR), Damgalama Ölçeği ve Kapp ve ark. (2013) tarafından geliştirilen nöroçeşitlilik farkındalığı anketinin kültüre uyarlanmış versiyonunu çevrim içi olarak doldurdu. AQ-TR, katılımcıların otistik özellik düzeylerini değerlendirmek amacıyla uygulandı ve farkındalık grupları arasında karşılaştırmalarda kullanıldı. Lojistik regresyon analizinde bağımlı değişken olarak “nöroçeşitlilik kavramını daha önce duymuş olma” (evet/hayır) ikili yanıtı kullanıldı. Etik onay Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan alındı (21.03.2024, i02-170-24).

Sonuçlar: Katılımcıların %63,1'i “nöroçeşitlilik” kavramını daha önce duymuştu. Lojistik regresyon analizine göre psikoloji öğrencisi olmak ($p<0,001$), eğitimin ileri yıllarında olmak

($p<0,001$), kendini otistik olarak hayal ettiğinde üzgün hissetmek ($p=0,01$) ve OSB'li bireylere yönelik kabul düzeyinin yüksek olması ($p=0,002$) farkındalığı anlamlı olarak yordadı. Farkındalık (+) grubunda AQ-Communication alt ölçeği puanları daha yüksekti ($p=0,026$); diğer alt ölçeklerde fark yoktu. Psikoloji öğrencilerinde AQ-Sosyal Beceriler puanları sınırdan yüksek bulundu ($p=0,045$). Kendini otistik olarak tanımlayanların AQ toplam ve alt ölçek puanları anlamlı derecede yüksekti (tüm $p<0,01$). Psikoloji öğrencileri OSB'yi “çeşitlilik” olarak tanımlamaya (%78,9 vs. %66,7, $p<0,001$) daha yatkındı; tıp öğrencileri ise “hastalık/bozukluk” olarak tanımlamayı (%53,8 vs. %45,2, $p=0,02$) daha sık seçti. Farkındalık, damgalama puanlarıyla ilişkili bulunmadı.

Tartışma ve Sonuç: Bulgular, nöroçeşitlilik farkındalığının eğitim disiplini ve öğrenim düzeyi ile bağlantılı olduğunu, ancak tek başına farkındalığın damgalamayı azaltmada yeterli olmayabileceğini göstermektedir. Bu durum, sağlık ve psikoloji eğitiminde yalnızca kavramsal bilgilerin değil, farklı perspektiflerin sunulması ve tartışılmasının da kapsayıcı tutumların gelişimi açısından önemli olabileceğini düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nöroçeşitlilik, otizm, stigmatizasyon, eğitim